

Муниципальное бюджетное учреждение
«Ийская средняя общеобразовательная школа»

Принята на заседании педагогического
совета
От «31» августа 2023г.,
протокол №1

УТВЕРЖДАЮ
Директор МБУ Ийской СОШ
Куулар /Куулар А.Э/
(подпись)
«1» сентября 2023 г.

ДОПОЛНИТЕЛЬНАЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ
ОБЩЕРАЗВИВАЮЩАЯ ПРОГРАММА
социальной направленности

«Улусчу ужурлар»
(название)

Подвид (разноуровневая (уровень), модульная, сетевая, комплексная, конвергентная и др.)

«УЛУСЧУ УЖУРЛАР»

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Бо программаны 1-4 класстарга шенелделиг өөредилге – номчулга ному «Улусчу ужурларга» даянып тургускан.

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, ниити өөредилге системаларында чаа угланыышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, ужурлары улусчу педагогиканың кол өзээн тургуспушаан, өзүп орар салгалдың кижизидилгезинин депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүле кижидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нептерээн.

Программаның кол угланыышкыны дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

- а) Бодун каяа-даа төлептиг ап билири;
- б) Этикет база янзы-бүрү ужурларны сагып билирин чаңчыктырар;
- в) Улуг улусту хүндүлөп, бичии кижилерни кээргеп, чаптап билири. Хире шаа-биле дузазын чедирип, ачы-буянныг, биче сеткилдиг болурун хевирлээр;
- г) Тываның, Россияның база янзы-бүрү чоннарның ёзу-чаңчылдары, улусчу байырлалдары-биле уругларны таныштырар;
- д) Өг-бүлезининг кежигүннери база эш-өөрү-биле эп-найыралдыг, хүндүлээчел, дузааргак болуру. Сагылга-чурумга хамаарышкан мораль-этиктиг билиглерни сагып билиринге чаңчыктырар;
- е) Төрээн чурту – Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы. Ооң бойдузунга дириг амытаннарынга, үнүштеринге, арга-арыынга сагыш-човангыр, хумагалыг хамаарылгазы болгаш сагыыр ужурлары.

Өөреникчилерниң шингээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарыңга кол негелделер.

2-ги классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

- этикетке хамаарышкан тыва улустун ёзу-чаңчылдарны билири;
- бичии кижинин ада-иезинге ээлдек-эвилен болуру;
- кижилернин хар-назынын барымдаалап, оларны хундулээри;
- чугаа уезинде бодун топтуг алдынары ниити аажы-чан культуразынын чарылбас кезээ деп чувени шингээдип алыр;
- янзы-буру байдалдарга бодун толептиг алдынып билири;
- оол кижии база кыс кижиге хамаарышкан дурум-сагылгалары;
- оске бажынче кирерде сагылгалар;
- бажыңга келген кижини хулээп алырынын ужурлары;
- кылаш ужурлары;
- чугаа уезинде хол-буттун, арын-шырайнын шимчээшкиннери;

2-ги класстың доозукчуларының билиглерни шингээдип алырының аргалары:

- чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу барымдаалап эвес, а оларның ужур-утказын хандыр билип алыр.
- боттарының аразында хүндүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.
- эжиниң саналын деткиир азы анаа бодунуң хуузунда бодалын немээр.
- эш-өөрүнүң сөзүн дыңнаар, оларга дузалажыр ийикпе кошкактарны камгалаар мөзү-шынарга кижизидер.

Улусчу ужурлар. 2 класс (34)шак неделяда 1 шак.

№	Шагы	Тема	Сорулгалары	Өөреникчилернин билиглеринге негелделер	Эрттирер хүнү	
					план	факт
Чаңчылдын чаражы						
1	1	Этикет	Этикет деп чуу чүвөл ону билиндирер. Анаа чүү хамааржырын билиндирер.	Этикет хүн-бүрүдө ажыглаар чурум. Ук терминге хамаарышкан чижектерни кирип билири.	04.09	
2	1	Курай-курай	Ырны чүглө дыңнаар эвес, а ону медресеп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Ырда ырлаан эвилең-ээлдек ужурларны тывары	11.09	
3	1	Өг-бүлөгө ээлдек болуру	Чоок төрөл улус аразында харылзаа. Эргелеткен, чассыткан сөстөр	Чүглө кады төрөөн кижилерин эргим кылдыр адаар эвес, а оларга кандыг-бир байдалда чымчак сеткил күзеп, хүндүлээри	18.09	
4	1	Чарашпай. Дуңмам	Ырны чүглө дыңнаар эвес, а ону медресеп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Чарашпайның эки шынарларын тып билири.	25.09	
5	1	Назын хүндүзү	Назын хүндүзүнүн дугайында билиндирер	Дүрүм сагыгларны угаап-бодап, ону чижектер кырынга тайылбырлап билири	02.10	
6	1	Кырган-авам	Ырны дыннаар, ырлажыр		09.10	
7	1	Б. Комбу «Чурттуң төлдери»	Ада-чурттуң кым салгаарын билиндирер	Шүлүктү аянынг номчуп, ооң утказын дамчыдып билир	16.10	
8	1	Ээлдек чугаа ужурлары	Ккижилер янзы-бүрү байдалдарга чугаалажырын көргүзөр	Чугаа үезинде янзы-бүрү эмоцияларны илередири	23.10	
9	1	Таныжары.	Бодун таныштырып билирин чедип алыр	Бодунуң чүглө ат-сывы эвес, а өске-даа информацияны айтырып база бодунуң дугайында чугаалап таныжар	06.11	
10	1	Таныштыары.	Улуска эш-өөрүн, өске-даа кижилерин	Янзы-бүрү байдалдарны оңйап	13.11	

			таныштырар чурумнар	тургаш, эш-өөрүн таныштырар		
11 - 12	2	Янзы-буру чугаа ужурлары	Чугаалажылга этикедин сагыырын чедип алыр	Эптиг-чөптүг сөстөрни ажыглааары дээрге, улустарның бүзүрел, хүндүткелин чаалап алыры дээрзин угаап билип алыр	20.11 27.11	
13 - 14	2	Кижинин даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдары	Даштыкы хевирин барымдаалап чугаалажыдылга чорудары	Даштыкы хевирин чугаа-биле дамчыдып тура, ажыглаар-ажыглавас сөстөрни билип алыр	04.12 11.12	
Кижиниң чаражы – бүдүжүндө						
15 - 16	2	Оол кижини	Өг-бүлениң, дөргүл-төрөл улустун, ада-чурттуң даяныр чөлөнгиижи, ынаныжы – оол кижини деп чүвени өөреникчилерге угаадыр	Эр кижиге хамаарышкан хүлээлгелерни шингээдип алыр	18.12 25.12	
17	1	Э. Кечил-оол «Угаан-бодал» А.Арапчор «Эр кижинин чангыс состуу» А. Даржай «Кижини нууру»	Шүлүктөрни аянныг номчудар	Шүлүк бүрүзүнге хамаарышкан амыдыралдан болуушкуннарны аңгылап, чижек кылдыр бээри	08.01	
18	1	Эреспей. Чунгувуста	Ырыларны ырладыр	Утказын билип алыр	15.01	
19	1	А. Шоюн «Таныжылга»	Эптиг-эвилең сөстен кижини сеткили чазыга бээр, а багай сөстөрдөн муңгарай бээрин чугаалажыр	Чогаалдың маадырының кылган чоруунга бодунуң үзел-бодалын чугаалап өөренир	22.01	
20	1	Кыс кижини	Өг-бүлениң чырыткызы, одаан тудар кижини – кыс кижини дээрзин билиндирер	Кыс кижиге хамаарышкан эки шынарларны сактып аар, кыс кижиниң арыг-силиг, чазык-чаагай шырайлыг, сагыш-човаачал болурун билип алыр	29.01	
21	1	Электей бээр	Ырны ылажыыр	Чүге ырны бижээнин чугаалаар	05.02	
22	1	Бичии кижиниң өске бажыңче кирерде сагыыр ужурлары	Суурга, хоорайга, аал коданга сагыыр ужурлар-биле таныштырар	Суурда бажыңче, аал коданче, хоорайда квартираже кирерде чүнү сагыырын билип алыр	12.02	
23	2	Бажыңга келген кижини	Келген кижини хүндүлөп уткуп	Бажыңга кижини келзе, канчаар	19.02	

- 24		хүлээп алырының ужурлары	алырының негелделери-биле уругларны таныштырар	уткуурун, дөрже чалаарын, үдээрин сактып алыр	26.02	
25	1	Шырай ужуру	Шырай ужурунун дугайында өөреникчилерниң билиин улам ханыладыр	Бардам шырай, чазык шырай, эскет чок болгаш кенен шырайлар дугайында билип алыр	04.03	
26	1	Хөглүгбей. Кылаш ужурлары	Кылаш кижиниң дугайында чугаалап турар бир кол чүүл дээрзин дамчыдар	Кижиниң кылажы кандыг болза экизин билип алыр	11.03	
27 - 28	2	Шимчээшкин ужурлары	Кижиниң шимчээшкини кандыг болурун угаадыр	Хол-бут шимчээшкинни, кыс кижиниң машинаже кирерде шимчээшкиннери, чугаа үезинде шимчээкиннер дугайында билип алыр	18.03 01.04	
29 - 30	2	Чөдүрериниң ужурлары. Синмирериниң ужурлары. Азырарының ужурлары. Өөш эде берзе	Янзы-бүрү байдалдарга чүнү канчаарын чижектерге көргүзүп тайылбырлаар	Янзы-бүрү байдалдарга белен болдур кылдыр ону кезээде сактып, бодап чоруур	08.04 15.04	
31 - 32	2	Өске кижиниң херекселинге дегбезиниң ужурлары	Өске кижиниң херекселинге чөпшээрел чокка дээп болбазын кижизидер	Чөпшээрел, диленир чорук дугайында билип алыр	22.04 29.04	
33 - 34	2	Түннел кичээл. Чаңчыл чарашта – чоргаар, кижини экиде – дыш	Өөрөнгөн чүүлдерин сактып чугаалажыр	Сагып, кылып чоруур ужурларының дугайында кыска медээни дамчыдар	06.05 13.05	

Улусчу ужурлар. 3 класс (34 шак) неделяда 1 шак

№	Шагы	Тема	Сорулгазы	УУД өөрөдилгениң тускайлаң кылдыныглары болгаш баш бурунгаар планнаан түннелдери (предметтиг, метапредметтиг (оске эртемнер-биле холбаазы),бот-хууда билиглери)	Эрттирер хүнү	
					план	факт
Кижиниң болгаш бойдус чаылгазы.						
1	1	Бойдуска тыва кижиниң	Тыва кижиниң бойдус-биле тудуш, ол	Бойдуска хамаарышкан ужурларны	06.09	

		онзагай хамаарылгазы. «Итпиктин ыры» сөзу Ч.Кара-Күскенин, аялгазы С.Базыр-оолдуу.	кижини тынгарар, чемгерер ,хепкерер деп чувени билиндирери. Ырны чүгле дыңнаар эвес, а ону медереп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	улустун аас чогаалындан билип алыры. Ырыны аянныг, бедик көдүрлүүшкүннүг ырлаары.		
2	1	Чер ужурлары. Чуваш улустун тоолу «Алдын доозун»	Черге тыва кижини кончуг камныг, ону кайы-хамаанчок кергетпес чораан деп ооредир.	Черге хамаарышкан улусчу ужурларны билип алыры. Номчаан тоолунун утказын ханы билип, медерелдиг номчуп билири.	13.09	
3	1	Аржаан ужурлары.	Аржаан тыва кижиге ыдыктыг, сүр- күчүлүг, кижини секпереп, аарыын эмнедип алыр чүүл дээрзин билиндирер.	Аржаанга кандыг ужурлар сагыырын билири. Бодунун бодалын чугаалап, амыдырал-биле холбаары.	20.09	
4	1	Тоожудан үзүндү «Танды – Уула»	Танды-Уула Тывада онзагай черлернин бирээзи деп билиндирер.	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медерелдиг номчуп билири.	27.09	
5	1	К.Дасык «Төрөөн суурум онзагай черлери» А.Конгар «Кызыл-Мажалык», «Ак- Довурак»	Бодунун төрөөн черинге ынак кылдыр кижизидер.	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медерелдиг номчуп билири. Бодунун төрөөн черин чугаалап, эштеринин чугаазын дыннап амыдырал-биле холбаары. Шүлүктү аянныг номчууру	04.10	
6	1	Ыры «Хөндергейим» Сөзу: М Дугаржап, аялгазы: А Лаптан	Ырының сөзүн өөредир. Ырыны ырлады. Төрөөн черинге ынак болурун кижизидер.	Ырыны аянныг. көдүрлүүшкүннүг ырлап билири.	11.10	
7	1	Тываның каас-чаражы. С.Бүрбээ «Бедик даглыг мээн чуртум»	Тываның географтыг талаларын, кандыг онзагай черлерин барын билип алыр.	Шүлүктү аянныг номчуп, оң утказын дамчыдып билири. Номчаан чуулунун утказын ханы билип, медерелдиг номчуп билири.	18.10	
8	1	Бойдус халаптары.	Бойдуста кандыг халаптар барын, оон канчаар чайлаарын өөредир	Бойдус халавының болу бээр ужуру болгаш уржуу чул дээрзин ханы билири.	25.10	
			Тыва кижинин үнүш-өзүмелге хамаарылгазы.			
9	1	Онза ырлыг ураанхайлар	Хөөмей, сыгыт, каргыраа элдеп	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы	08.11	

		(тоолчургу чугаа)	кайгамчыг чоннуң ырызы деп билиндирер	билип, медреседиг номчуп билири. Тоолчургу чугааны эдerti чугаалап билири.		
10	1	Ыяш ужурлары. Ыдык ыяштар. Тел ыяшка чалбарыг. Бай ыяшка чалбарыг. Хам дытка чалбарыг.	Ыяш-дириг өзумел, Ыдык ыяш деп чул дээрзин билиндирер. Ыдык ыяштарның хевирлерин болгаш ужурларын билип алырынга өөредир.	Ыдык ыяштарның хевирлерин болгаш ужурларын билири. Ыдык ыяштарга чалбарыгны аянный номчуп , чугаалап билири.	15.11	
11-12	2	Тараа. (тоолчургу чугаа) Салгын кыйгылары. Тываның чем үнүштери.	Тарааның тывага тыптып келгениниң дугайында тоолчургу чугааны номчууру. Тыва Республиканың девискээринде чеже хире чем үнүштер өзүп турарын өөредир	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири. Тоолчургу чугааны эдerti чугаалап билири. Эм унуштерниң шынарларын шингээдип алыры.	22.11 29.11	
13	1	“Чыжырганам чараш” Созу Ч. Кара-Куске, аялгазы: Д Шактар	Чыжырганада кандыг шынарлар барын өөредир. Ырыны ырладыр.	Утказын билип алыры. Ырыны аянный көдүрлүүшкүннүг ырлап билири.	06.12	
			Чүглүг куштар			
14	1	Куштар дугайында. Ыры «Айлан-кужум»	Чериниң аайы-биле куштар аңгы бөлүктөргө чарлып турарын өөредир. Куштарның медээлерин билип алыр.	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири. Куштарны камгалаарын билири. Ырыны аянный, көдүрлүүшкүннүг ырлап билири.	13.12	
15	1	Куштар –медээчилер. Ыры “Бора-Хөкпеш” Созу: Э Кечил-оол, аялгазы: С. Бюрбээ	Куштарның медээлерин билип алыр. Ырыны ырладыр	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири. Куштарны камгалаарын билири. Ырыны аянный көдүрлүүшкүннүг ырлап билири	20.12	
16	1	Ыдык сурлуг куштар. Камгалалдыг куштар.	Кандыг куштарны ыдык сурлуг дээрзин база Кызыл дептер деп чул деп чувени билиндирер.	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири. Камгалалдыг куштарны танып аттарын шээжилээ-биле билири.	10.01	

17-18	2	Дуруяалар-эжеш куштар.Ыры “Эглип келир куштарым” Куу куш (тоолчургу чугаа)	Дуруяалар чуге эжеш куштар дээрзин номчуп билиндирер. Ырыны ырладып өөредир.	Сөзүглелге хамаарышкан амыдыралдан болуушкуннарны аңгылап, чижек кылдыр бээри.Ырыны ырлап билири.Утказын билип алып.	17.01 24.01	
			Танды кежии			
19	1	Тываның ан-мени. Ыры «Койгунак»	Тывада кандыг аңнар барын база оларның кижилерге ажык-дузазы. Ырыны ырлап өөредир.	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, медреселдиг номчуп билири. Ырыны ырлап билири.Утказын билип алыры.	24.01	
20	1	Анчы кижиниң сагыыр ужурлары. Ыры «Диинчигеш»	Аңчы кижиниң сагыыр ужурларын билиндирер. Ырыны ырлап ооредир	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, медреселдиг номчуп билири. Ырыны ырлап билири.Утказын билип алып.	31.01	
21	1	Анчынын чалбарыы.Танды Ээзинин чагыы.	Чалбарыгны аянынг номчуп билирин чедип алып.Тоолчургу чугааны номчуп утказын билип алып.	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, медреселдиг номчуп билири.Утказын эдерти чугаалаары.	07.02	
22	1	Джуна Давиташвили «Жил охотник»	Шүлүктү аянынг номчуп билирин чедип алып.	Шүлүктү аянынг,бедик көдүрлүүшкүннүг номчууру.	14.02	
			Чыл, ай ,хонук саналгазы.			
23	1	Чыл календары.	Тыва чоннуң чыл календарын таныштырар.	Бодунуң өг-бүлезиниң кежигүннериниң төрүттүнген чылдарының аттарын тодарадып билири.	21.02	
24	1	Ай санаашкыны.	Ай санаашкыны дорт болуктен тургустунган деп чувени билиндирер.	Шагаа деп состун утказын билири.	28.02	
25	1	Хүн дугайында.	Хүн-бойдустун чайлгазы.Хүнге тыва улустун хамаарылгазы ыдыктыг деп чүүлду билиндирер.	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, медреселдиг номчуп билири.Утказын эдерти чугаалаары.	06.03	
26	1	Хүн дуртунун санаашкыны.	Тыва улустун хун дуртун санаары бир ангы.Хун дуртун алды бөлүкке	Хүн дуртунуң бөлүктерин билири.Хүн дуртунуң бөлүктеринге	14.03	

			хуваарын өөредир.	дүүштүр амгы үени илередип билири.		
			Ак-көк хемнин кижилери.			
27	1	Суг-амыдыралдың судалы.	Сугнуң ажык-дузазы.Сугну тывалар шаандан тура унелеп,ыдыкшыдып келгенин билиндирер.	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири. Бодунун торээн черинде кара сугларны камнап,камгалап билири.	21.03	
28	1	Ыры «Арыкчыгаш» Сөзу: Э.Кечил-оол,аялгазы:С.Базыр-оол	Ырыны ырлап өөредир	Ырыны ырлап билири.Утказын билип алыр	04.04	
29	1	Тоолчургу чугаалар “Сут-Хөл”, “Тере-Хөл”	Тоолчургу чугааларны шын медреседиг номчулгазын чедип алыр.	Тоолчургу чугааларда аянныг номчуп,утказын дамчыдып билири.	11.04	
30	1	Тоолчургу чугаа “Бии-Хем”	Бии-Хемни Чуге канчап ынчаар адай бергени.Тоолчургу чугааны шын медреседиг номчулгазын чедип алыр	Тоолчургу чугааны аянныг номчуп,утказын дамчыдып билири	18.04	
31	1	Чаашкын чагдырары. (Кыйгы)	Тывалар чаашкын чагдырарда кандыг кыйгы салырын билип алыр.	Кыйгыны аянныг, тода ,ыткыр номчуп билири. Утказын билип алыры.	25.04	
			Бойдус магадылалы.			
32	1	Чоннун эскериглери.	Чоннун кандыг эскериглери барын билиндирер.	Номчаан чуулунун утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири.Чоннун эскериглерин амыдыралга ажыглап өөренири.	02.05	
33	1	Бойдус камгалалы.	Бойдушту камгалаары-кижи бүрүзүнүн хамааты хүлээлгези деп чүүлдү ооредир.	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири.Бойдушту камгалаарын амыдыралга ажыглап билири.	16.05	
34, 35	2	Ыры “Дуруя” Сөзу Ш.Суван,аялгазы В.Тока Туңнел кичээл	Ырынын сөзун өөредир. Ырыны ырлап өөредир	Ырыны ырлап билири.Утказын билип алыр.	23.05 29.05	

“Улусчу ужурлар” ооредилге эртемнин 4-ку “а” класска программазы.

№	Шагы	Тема	Сорулгалары	Өөреникчилерниң билиглеринге негелделер	Эрттирер хүнү	
					план	факт
Чонум-чоорган, хойум-хойлен. 35 ш						
1	1	Тоогу билбес – тоорээр. Торел билбес – турээр.	Торээн, торел чон, аймак торел дээн чергелиг билиглерни ооредир.	Ада-огбелеривистин торээн черинге ынаан, бойдузунга хумагалыын, эп-найыралдыг чурттап чораанын коргузер.	08.09	
2-3	2	Тыванын ыдык демдектери	Уругларны Тыванын ыдык демдектери-биле таныштырар. Торээн чуртунун дугайында билиглерин делгемчидип байыдар.	Тыванын символдарын чуруп коргузер.	15.09 22.09	
4-5	2	Торээн чурт – тыва чер. Тыва чон.	Тыва чурту- мээн-не чуртум, Тынып чорда хостуг чуртум. Кол утказын билип алыры.	Чүгле кады төрээн кижилерин эргим кылдыр адаар эвес, а оларга кандыг-бир байдалда чымчак сеткил күзеп, хүндүлээри	29.09 06.10	
6-7	2	Тыванын ыдык ырызы	Ырны чүгле дыңнаар эвес, а ону медереп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Ырнын кол утказынга ундезилеттинген шынарларын илередип билири.	13.10 20.10	
8-10	3	Ынак чуртум	Торээн чуртунга ынак, ону хумагалап билиринге чанчыктырар	Торээн чуртунга тураскааткан шулуктер чыып бижиир	27.10 10.11 17.11	
11	1	Д.Тулуш «Чонну алга»	Ада-чурттуң кым салгаарын	Шүлүктү аянынг номчуп, ооң	24.11	

			билиндирер	утказын дамчыдып билир		
12-13	2	Бистин чангыс чер-чурттугларывыс.Проект «Мээн чангыс чер чуртугларым»	Тыванын орус чурттакчылары база бир онзагай культуралыг чон деп билиндирер. Бодунун суурунун тогулут кижилерин ооренир	Орус чонун культуразын ооренир Истеп тывар ажылдарны чоргузар, альбом кылыр	01.12 08.12	
15-16	2	Кожа-хелбээ чоннар. Фильм «Кожа-хелбээ чоннар»	Тыва кожа-хелбээ чоннар – биле шаандан тура аралажып, найыралдыг чуртап чораанын билиндирер.	Тыванын девискээрин тодарадып билири.	15.12 22.12	
17	1	Оске чоннарнын аас-чогаалы.	Оларнын культуразын, аас-чогаалын ооренир.	Номчаан шулуунун утказын дамчыдып билири.	12.01	
18-19	2	Моол улустун тоолу «Эртемниг оол»	Моол улустун аас-чогаалын ооредири.	Тоолдарны номчуур	19.01 26.01	
20-21	2	Тибет улустун тоолу «Арзыланны арга-биле»	Тибет улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур	02.02 09.02	
22-23	2	Орус улустун тоолу «Дилги биле Дуруяа»	Орус улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур	16.02 22.02	
24	1	Орус улустун тоолу «Репка»	Орус улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур	02.03	
25	1	Байырлалдар дугайында			09.03	
26	1	Бугу делегей байырлалдары	Бугу делегей байырлалдарын уругларга билиндирери	Байырлалдарга идекпейлиг киржири	16.03	
27	1	Россия Федерациязынын хоойлужуткан байырлалдары	Россияда кандыг хоойлужуткан байырлалдарын ооредир	Россияга хоойлужуткан байырлалдарны билип алыры	23.03	
28	1	Тыва Республиканын	Тывага хоойлу ёзугаар эрттип	Тыванын кол байырлалдарын	06.04	

		хоойлужуткан байырлалдары	турар байырлалдарны ооредир.	билип алыр		
29-30	2	Кызаа байырлалдар	Болук аайы-биле профессионал байырлалдарны демдеглээринин хевирлерин билиндирер.	Башкыларын, ада-иелерин хундулээри.	13.04 20.04	
31	1	Хуу байырлалдар	Ог-булеге хамаарышкан онзагай байырлалдарын эн-чоок улустары – биле байырлаарынга чуу хамааржырын ооредир.	Ог-булезинге, бодунун чоок кижилеринге бот хамаарылгазы.	27.04	
32-33	2	Шажынчы байырлалдар.	Сарыг шажыннын ооредиинин ажык-дузазын уругларга билиндирер.	Устуу-Хурээнин чуруктарын дилеп тывар.	04.05 11.05	
34	1	Улусчу байырлалдар. «Делегейнин чоннары»	Делегейнин чоннары бот тускайлан байырлалдарлыг, тускай сагылгаларлыг, уjurларлыг деп чуулду ооренир.	Солун сеткууден улусчу байырлалдарны номчуур.	18.05	
35	1	Туннел кичээл.	Торээн чурттунун тоогузун хандыр ооредир.		25.05	

“Улусчу уjurлар” ооредилге эртемнин 4-ку “б” класска программазы.

№	Ш а г ы	Тема	Сорулгалары	Өөреникчилернин билиглеринге негелделер	Эрттирер хүнү	
					план	факт
Чонум-чоорган, хойум-хойлен. 35 ш						
1	1	Тоогу билбес – тоорээр.	Торээн, торел чон, аймак торел	Ада-огбелеривистин торээн	02.09	

		Торел билбес – турээр.	дээн чергелиг билиглери ооредир.	черинге ынаан, бойдузунга хумагалын, эп-найралдыг чурттап чораанын коргузер.		
2-3	2	Тыванын ыдык демдектери	Уругларны Тыванын ыдык демдектери-биле таныштырар. Торээн чуртунун дугайында билиглери делгемчидип байыдар.	Тыванын символдарын чуруп коргузер.	09.09 16.09	
4-5	2	Торээн чурт – тыва чер. Тыва чон.	Тыва чурту- мээн-не чуртум, Тынып чорда хостуг чуртум. Кол утказын билип алыры.	Чүгле кады төрөөн кижилерин эргим кылдыр адаар эвес, а оларга кандыг-бир байдалда чымчак сеткил күзеп, хүндүлээри	23.09 30.09	
6-7	2	Тыванын ыдык ырызы	Ырны чүгле дыңнаар эвес, а ону медереп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Ырны кол утказынга ундезилеттинген шынарларын илередип билири.	07.10 14.10	
8-10	3	Ынак чуртум	Торээн чуртунга ынак, ону хумагалап билиринге чанчыктырар	Торээн чуртунга тураскааткан шулуктер чыып бижиир	21.10 28.10 11.11	
11	1	Д.Тулуш «Чонну алга»	Ада-чурттуң кым салгаарын билиндирер	Шүлүктү аянынг номчуп, оң утказын дамчыдып билир	12.11	
12-13	2	Бистин чангыс чер-чурттугларывыс.Проект «Мээн чангыс чер чуртугларым»	Тыванын орус чурттакчылары база бир онзагай культуралыг чон деп билиндирер. Бодунун сурунун тоогулуг кижилерин ооренир	Орус чонун культуразын ооренир Истеп тывар ажилдарны чоргузар, альбом кылыр	25.11 02.12	
15-	2	Кожа-хелбээ чоннар.	Тыва кожа-хелбээ чоннар – биле	Тыванын девискээрин	09.12	

16		Фильм «Кожа-хелбээ чоннар»	шаандан тура аралажып, найыралдыг чуртап чораанын билиндирер.	тодарадып билири.	16.12	
17	1	Оске чоннарнын аас-чогаалы.	Оларнын культуразын, аас-чогаалын ооренир.	Номчаан шулуунун утказын дамчыдып билири.	23.12	
18-19	2	Моол улустун тоолу «Эртемниг оол»	Моол улустун аас-чогаалын ооредири.	Тоолдарны номчуур	13.01 20.01	
20-21	2	Тибет улустун тоолу «Арзыланны арга-биле»	Тибет улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур	27.01 03.02	
22-23	2	Орус улустун тоолу «Дилги биле Дуруяа»	Орус улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур	10.02 17.02	
24	1	Орус улустун тоолу «Репка»	Орус улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур	24.02	
25	1	Байырлалдар дугайында			03.03	
26	1	Бугу делегей байырлалдары	Бугу делегей байырлалдарын уругларга билиндирери	Байырлалдарга идекпейлиг киржири	10.03	
27	1	Россия Федерациязынын хоойлужуткан байырлалдары	Россияда кандыг хоойлужуткан байырлалдарын ооредир	Россияга хоойлужуткан байырлалдарны билип алыры	17.03	
28	1	Тыва Республиканын хоойлужуткан байырлалдары	Тывага хоойлу ёзугаар эрттип турар байырлалдарны ооредир.	Тыванын кол байырлалдарын билип алыр	24.03	
29-30	2	Кызаа байырлалдар	Болук аайы-биле профессионал байырлалдарны демдеглээринин хевирлерин билиндирер.	Башкыларын, ада-иелерин хундулээри.	31.03 07.04	
31	1	Хуу байырлалдар	Ог-булеге хамаарышкан онзагай байырлалдарын эн-чоок улустары – биле байырлаарынга	Ог-булезинге, бодунун чоок кижилеринге бот хамаарылгазы.	14.04	

			чуу хамааржырын ооредир.			
32-33	2	Шажынчы байырлалдар.	Сарыг шажыннын ооредиинин ажык-дузазын уругларга билиндирер.	Устуу-Хурээнин чуруктарын дилеп тывар.	21.04 28.04	
34	1	Улусчу байырлалдар. «Делегейнин чоннары»	Делегейнин чоннары бот тускайлан байырлалдарлыг, тускай сагылгаларлыг, ужурларлыг деп чуулду ооренир.	Солун сеткууден улусчу байырлалдарны номчуур.	12.05	
35	1	Туннел кичээл.	Торээн чурттунун тоогузун хандыр ооредир.		19.05	